

Sygn. akt III CZP 82/16

UCHWAŁA

składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego

Dnia 16 marca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Władysław Pawlak

SSN Henryk Pietrkowski (sprawozdawca)

SSN Agnieszka Piotrowska

SSN Marta Romańska

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z powództwa A. sp. z o.o. w K.
przeciwko L. K. i A. U.
o stwierdzenie nieważności umowy,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 16 marca 2017 r.,
przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Wojciecha Kasztelana,
zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Najwyższy
postanowieniem z dnia 7 lipca 2016 r., sygn. akt III CZ 30/16,
do rozstrzygnięcia składowi powiększonemu tego Sądu

"Czy art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 623) uchyla obowiązek wezwania do uiszczenia w terminie tygodniowym opłaty w wysokości stałej lub stosunkowej, obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia od nieopłaconej skargi kasacyjnej pod rygorem jej odrzucenia (art. 398⁶ § 2 w związku z art. 130 § 1 k.p.c.), wniesionej przez radcę prawnego w razie doręczenia stronie postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego jej wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych?"

podjął uchwałę:

W razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez radcę prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) skargi kasacyjnej,

od której - stosownie do wskazanej wartości przedmiotu zaskarżenia - pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 623), odrzuca skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.

i nadał jej moc zasady prawnej.

UZASADNIENIE

Zagadnienie prawne zostało przedstawione na podstawie art. 59 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym (tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 499 ze zm.) i powstało przy rozpoznawaniu przez Sąd Najwyższy zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji, który na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c. w zw. z art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2016 r., poz. 623 dalej - „u.k.s.c.”) odrzucił skargę kasacyjną powódki, po stwierdzeniu, że reprezentujący ją radca prawny w terminie tygodnia od dnia doręczenia mu postanowienia oddalającego wnioszek powódki o zwolnienie od kosztów sądowych, nie uiścił od skargi kasacyjnej należnej opłaty stosunkowej, podlegającej obliczeniu przez tego radcę prawnego od wskazanej w skardze wartości przedmiotu zaskarżenia.

Sąd Najwyższy wskazał, że w zakresie przedstawionego do rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego są prezentowane - zarówno w doktrynie jak i orzecznictwie - dwa rozbieżne stanowiska.

Według jednego z nich, jeżeli skarga kasacyjna, od której należna jest opłata w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wartości przedmiotu zaskarżenia, została wniesiona przez zawodowego pełnomocnika procesowego strony wraz z wnioskiem o zwolnienie jej od kosztów sądowych, to doręczenie odpisu postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego ten wnioszek, nie uchyla obowiązku wezwania takiego pełnomocnika do uiszczenia w terminie tygodniowym należnej opłaty od skargi kasacyjnej (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 kwietnia 2013 r., IV CZ 25/13, nie publ. oraz z dnia 24 kwietnia 2015 r., II CZ 15/15, „Przegląd Sądowy” 2016, nr 4, s.128). W uzasadnieniach powołanych orzeczeń wskazano, że po uchyleniu art. 130² § 3 k.p.c. przez ustawę z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 234, poz. 1571, dalej - „ustawa z 5 grudnia 2008 r.”), która weszła w życie z dniem 1 lipca 2009 r., braki fiskalne skargi kasacyjnej podlegają usunięciu na podstawie odpowiednio stosowanego art. 130 § 1 k.p.c., stanowiącego, że przewodniczący wzywa stronę do opłacenia pisma

procesowego w terminie tygodnia. Odwołano się także do stanowiska zajętego w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r. – zasadzie prawnej - II UZP 4/10 (OSNP 2011, nr 3-4, poz. 38), zgodnie z którą nieopłacona skarga kasacyjna złożona przez adwokata lub radcę prawnego po uchyleniu art. 130² § 3 k.p.c. podlega odrzuceniu w razie niewykonania zarządzenia wzywającego do opłacenia skargi (art. 398⁶ § 2 w związku z art. 130 § 1 k.p.c.).

Według innego stanowiska, uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r., II UZP 4/10, została podjęta w sprawie, w której skutki odmowy zwolnienia strony od kosztów sądowych nie były przedmiotem rozważań. Przedstawione wówczas zagadnienie prawne dotyczyło kwestii, czy wniesienie skargi kasacyjnej po wejściu w życie ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. wszczyna nowe postępowanie, czy też jest kontynuacją dotychczasowego postępowania, a w konsekwencji, czy ma do niego zastosowanie uchylony z dniem 1 lipca 2009 r. art. 130² § 3 k.p.c., który nakazywał odrzucenie nieopłaconych środków zaskarżenia i środków odwoławczych bez wcześniejszego wezwania do ich opłacenia. Nie dotyczyło ono konsekwencji wynikających z nowelizacji art. 112 u.k.s.c., dokonanej ustawą z dnia 17 grudnia 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, dalej „ustawa z 17 grudnia 2009 r.” (Dz.U. z 2010 r. Nr 7, poz. 45), skoro weszła ona w życie z dniem 19 kwietnia 2010 r., tj. po przedstawieniu zagadnienia prawnego rozstrzygniętego we wspomnianej uchwale. W orzeczeniach zajmujących stanowisko o braku podstaw do wzywania pełnomocnika zawodowego do uiszczenia opłaty sądowej po oddaleniu wniosku o zwolnienie strony od opłacenia środka zaskarżenia podkreśla się, że czynność doręczenia postanowienia sądu oddalającego wniosek o zwolnienie strony od kosztów sądowych zastępuje zarządzenie przewodniczącego, o którym mowa w art. 130 § 1 k.p.c. w zw. z art. 112 ust. 2 u.k.s.c. (uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2012 r., III CZP 56/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 70).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne dotyczy wzajemnych relacji między art. 130 § 1 k.p.c. oraz art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. w przypadku, w którym zachodzi konieczność

uiszczenia opłaty od skargi kasacyjnej (także innych środków zaskarżenia lub środków odwoławczych) po odmowie zwolnienia od kosztów sądowych strony reprezentowanej przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego (dalej określanych jako „zawodowych pełnomocników procesowych”). Przed podjęciem rozważań w tym zakresie należy zaznaczyć, że uregulowanie przyjęte w art. 112 ust. 3 u.k.s.c. nie uzasadnia - według utrwalonego orzecznictwa - zarzutu niezgodności tego przepisu z Konstytucją (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2012 r., III CZP 56/12, oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r., III CZ 71/10, nie publ., z dnia 21 lipca 2011 r., V CZ 30/11, nie publ., z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CZ 36/12, nie publ. i z dnia 8 marca 2013 r., III CZ 13/13, nie publ.). Należy dodać, że wniesienie niedopuszczalnego zażalenia na postanowienie wydane przez sąd drugiej instancji oddalające wnioski o zwolnienie od kosztów sądowych nie przerywa biegu terminu tygodniowego, przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c. (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2012 r., V CZ 10/12, nie publ. oraz z dnia 28 listopada 2013 r., IV CZ 86/13, nie publ.).

Odnosząc się do kwestii mocy prawnej i zakresu obowiązywania uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 2010 r., II UZP 4/10, mającej moc zasady prawnej, należy stwierdzić, że nie stanowi ona formalnej przeszkody do rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego, nie dotyczy bowiem szczególnej regulacji zawartej w znowelizowanym art. 112 ust. 3 u.k.s.c., lecz wskazuje na ogólnie rozumiane skutki uchylenia art. 130² § 3 k.p.c. (postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2011 r., V CZ 30/11, nie publ., z dnia 15 grudnia 2011 r., II CZ 112/11, nie publ., z dnia 24 maja 2012 r., V CZ 12/12, nie publ., z dnia 21 czerwca 2012 r., II CZ 27/12, nie publ., z dnia 19 października 2012 r., V CZ 48/12, nie publ., z dnia 25 października 2012 r., IV CZ 93/12, nie publ., z dnia 23 maja 2013 r., II PZ 9/13, nie publ., z dnia 10 października 2013 r., III CZ 47/13, nie publ., z dnia 21 marca 2014 r., IV CZ 2/14, nie publ. oraz z dnia 17 września 2014 r., I CZ 71/14, nie publ.). Uchwała została podjęta w stanie prawnym obowiązującym przed wejściem w życie ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r., a jej teza wskazuje przede wszystkim na aspekt intertemporalny, tj. do jakich skarg kasacyjnych należy stosować skutki ustawy

z dnia 5 grudnia 2008 r. Nie pozostaje poza tym w opozycji do stanowiska o braku podstaw do wzywiania strony reprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika do uiszczenia opłaty sądowej pod rygorem odrzucenia skargi kasacyjnej po oddaleniu - zgłoszonego przed upływem terminu do jej wniesienia - wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych. W uzasadnieniu tej uchwały Sąd Najwyższy nie odniósł się do art. 112 ust. 3 u.k.s.c., co zrozumiałe, skoro przepis ten nie miał zastosowania w tamtej sprawie i wszedł w życie kilka miesięcy przed podjęciem uchwały (por. uzasadnienie postanowienia z dnia 21 września 2011 r., I CZ 63/11, nie publ. oraz z dnia 2 marca 2012 r., II CZ 173/11, nie publ.). Z tych względów trudno bronić poglądu, że teza wskazanej uchwały mogłaby objąć zakresem jej zastosowania także sytuację, w której przed upływem terminu do wniesienia opłaty sądowej strona złożyła wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, a sąd tego wniosku nie uwzględnił.

Rozważania w zakresie umożliwiającym rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego nie powinny pozostawać w oderwaniu od genezy art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. Przepisy te - jak zaznaczono - obowiązują od dnia 19 kwietnia 2010 r. i zostały wprowadzone do ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r. Z uzasadnienia jej projektu wynika, że zostały one powiązane ze zmianą regulacji dotyczących wpływu, jaki na bieg terminu do wniesienia środka zaskarżenia ma złożenie wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego (art. 124 k.p.c.). W dokumencie tym podkreślono, że zasada, zgodnie z którą po oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych, złożonego w terminie otwartym do opłacenia pisma, przewodniczący ponownie wzywa stronę do uiszczenia opłaty na podstawie art. 130 § 1 k.p.c., nie powinna mieć zastosowania w sytuacji określonej w art. 130² § 1 k.p.c., tj. gdy pismo podlegające opłacie w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wartości przedmiotu sporu lub wartości przedmiotu zaskarżenia zostało wniesione przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego.

Wprowadzenie art. 112 ust. 3 u.k.s.c. jako wyjątku od regulacji przyjętej w ust. 2 tego przepisu było skorelowane z wcześniejszym wprowadzeniem art. 130² k.p.c., który stanowił wyjątek od ogólnych zasad określonych w art. 130 k.p.c. Art. 130² k.p.c. w pierwotnym brzmieniu wprowadzał względem pism procesowych

złożonych przez zawodowych pełnomocników, które nie zostały opłacone opłatą stałą lub stosunkową od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu sporu lub zaskarżenia, rygor zwrotu pisma (§ 1), a w przypadku środków zaskarżenia rygor odrzucenia (§ 3) bez uprzedniego wezwania do uzupełnienia tego braku. Zasady te miały też zastosowanie w postępowaniu w sprawach gospodarczych w odniesieniu do pism złożonych przez przedsiębiorców niereprezentowanych przez zawodowych pełnomocników (§ 4). Trybunał Konstytucyjny zakwestionował zgodność z Konstytucją art. 130² § 4 k.p.c. (wyroki z dnia 20 grudnia 2007 r., P 39/06, Dz. U. 2007 Nr 247, poz. 1845 i z dnia 26 czerwca 2008 r., SK 20/07, Dz. U. 2008 Nr 122, poz. 796) oraz stwierdził zgodność z Konstytucją art. 130² § 3 k.p.c. (wyroki z dnia 17 listopada 2008 r., SK 33/07, Dz. U. 2008 Nr 207, poz. 1307 i z dnia 14 września 2009 r., SK 47/07, Dz. U. 2009 Nr 156, poz. 1289). Ustawodawca, mając na względzie te orzeczenia, na podstawie ustawy z dnia 5 grudnia 2008 r. zmienił z dniem 1 lipca 2009 r. treść art. 130² k.p.c. przez skreślenie § 4, a także bezrefleksyjnie uchylił § 3, mimo że przepis ten nie został uznany za niezgodny z Konstytucją.

Oceniając skutki uchylenia art. 130² § 3 k.p.c. dla interpretacji art. 112 ust. 3 u.k.s.c., co stanowi istotę przedstawionego zagadnienia prawnego, należy wskazać, że choć art. 112 ust. 3 u.k.s.c. genetycznie pozostawał w związku z uchylonym art. 130² § 3 k.p.c., to jednak rozwiązania legislacyjne przyjęte w obu przepisach mają charakter samodzielny i odrębny. Przepis art. 130² § 3 k.p.c., który wszedł w życie w 2006 r. w żaden sposób nie wpłynął na praktykę obowiązującą przed znowelizowaniem art. 112 u.k.s.c., dokonany na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 2009 r., która weszła w życie w dniu 19 kwietnia 2010 r. Wtedy przyjmowano, że także strony reprezentowane przez zawodowych pełnomocników, które nie uzyskały zwolnienia od opłat sądowych, mają obowiązek je uiścić dopiero na wezwanie przewodniczącego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2006 r., III CZP 98/06, OSNC 2007, nr 9, poz. 131, postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 2008 r., II UZ 47/07, OSNP 2009, nr 9-10, poz. 129 oraz z dnia 24 stycznia 2014 r., V CZ 83/13, nie publ). Należy poza tym pamiętać, że o ile rozwiązanie przewidziane w art. 130² § 3 k.p.c. mogło być uznane za zbyt surowe, gdyż strona reprezentowana przez

pełnomocnika nie miała żadnej informacji od sądu o obowiązku uiszczenia opłaty, o tyle w przypadku art. 112 ust. 3 u.k.s.c. strona reprezentowana przez zawodowego pełnomocnika, składając wniosek o zwolnienie od opłaty, ma świadomość obowiązku jej uiszczenia w określonej wysokości, a w razie oddalenia wniosku lub zażalenia na odmowę zwolnienia od opłaty otrzymuje postanowienie, stanowiące czytelną informację o obowiązku uiszczenia opłaty.

W przytłaczającej większości orzeczeń wydanych w latach 2011 - 2015, Sąd Najwyższy, rozpoznając zażalenia na postanowienia o odrzuceniu apelacji, skargi kasacyjnej, a także skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jednoznacznie stwierdzał, że w świetle art. 112 ust. 3 u.k.s.c., sąd - po oddaleniu wniosku o zwolnienie strony od kosztów sądowych - nie ma obowiązku wezwania zawodowego pełnomocnika do uiszczenia należnej opłaty. Zgodnie z tym stanowiskiem zdarzeniem aktualizującym obowiązek uiszczenia opłaty dla strony reprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika jest doręczenie postanowienia o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów, a w przypadku jego zaskarżenia - doręczenie postanowienia o oddaleniu zażalenia na takie postanowienie. Prawomocne oddalenie wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (w całości lub w części) powinno stanowić dla takiego pełnomocnika informację o obowiązku uiszczenia opłaty w terminie tygodniowym od daty doręczenia postanowienia (por. np. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2014 r., III CZ 14/14, nie publ., z dnia 4 lipca 2014 r., II CZ 25/14, nie publ., z dnia 9 października 2014 r., IV CZ 57/14, nie publ., z dnia 20 listopada 2014 r., V CZ 80/14, nie publ., z dnia 25 lutego 2015 r., IV CZ 104/14, nie publ., z dnia 21 stycznia 2016 r., III CZ 57/15, nie publ., z dnia 27 stycznia 2016 r., II CZ 92/15, nie publ., z dnia 17 lutego 2016 r., III CZ 1/16, nie publ., z dnia 21 lipca 2016 r., II CZ 80/16, nie publ., z dnia 28 sierpnia 2014 r., II PZ 8/14, nie publ., z dnia 25 lutego 2015 r., II UZ 77/14, nie publ., z dnia 15 grudnia 2015 r., III PZ 9/15, nie publ. oraz z dnia 11 lutego 2016 r., II PZ 19/15, nie publ.). Pogląd zaprezentowany w tych postanowieniach został potwierdzony w uzasadnieniach uchwał Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2012 r., III CZP 92/11, (OSNC 2012, nr 7-8, poz. 87), z dnia 16 listopada 2012 r., III CZP 56/12

(OSNC 2013, nr 6, poz. 70) oraz z dnia 27 marca 2014 r., III CZP 133/13 (OSNC 2015, nr 1, poz. 14).

Nie można podzielić wątpliwości Sądu Najwyższego w składzie, który przedstawił zagadnienie prawne, iż taka wykładnia art. 112 ust. 3 u.k.s.c. prowadzi do niespójności polegającej na tym, że sytuacja procesowa strony reprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika, gdy składa środek zaskarżenia bez wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych jest korzystniejsza od sytuacji, gdy wniosek taki składa razem ze środkiem zaskarżenia, bowiem - jak wskazano - w pierwszym przypadku zostanie wezwana do uiszczenia opłaty, natomiast w drugim przypadku jest zobowiązana do jej zapłaty bez wezwania sądowego.

Odnosząc się do tych wątpliwości i zastrzeżeń należy stwierdzić, że nie mają one mocnej podstawy, zważywszy na obciążający zawodowego pełnomocnika obowiązek samoobliczenia opłaty w wysokości stałej lub stosunkowej obliczonej od wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia. Wezwanie na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. do opłacenia środka zaskarżenia nie jest więc żadnym ułatwieniem, lecz stanowi jedynie informację o konieczności uiszczenia należnej opłaty. Informacją o podobnym charakterze jest doręczenie postanowienia o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych lub postanowienia oddalającego zażalenie na takie postanowienie, one bowiem oznaczają - na co trafnie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniach postanowień z dnia 22 marca 2012 r., V CZ 154/11 (nie publ.), z dnia 23 marca 2011 r., V CZ 116/10 (nie publ.) oraz z dnia 21 lipca 2011 r., V CZ 30/11 (nie publ.) - że zaktualizował się obowiązek obliczenia i wniesienia należnej opłaty, a powinności tej nie uchyla wystąpienie z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, który nie został uwzględniony.

Innymi słowy, bez względu na to, czy wobec zawodowego pełnomocnika ma zastosowanie art. 130 § 1 k.p.c., czy art. 112 ust. 3 u.k.s.c., to w obu przypadkach jest on zobowiązany do uiszczenia należnej opłaty w terminie tygodniowym, a zdarzeniem, po którym następuje rozpoczęcie biegu tego terminu jest w pierwszym przypadku doręczenie zarządzenia przewodniczącego, w drugim zaś doręczenie postanowienia o oddaleniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych.

Taka odmienność nie różnicuje sytuacji procesowej strony reprezentowanej przez zawodowego pełnomocnika, zwłaszcza że wynikający z art. 112 ust. 3 u.k.s.c. obowiązek nie stanowi dla niego nadmiernego obciążenia (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 listopada 2012 r., III CZP 56/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 70 oraz uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2012 r., I CZ 36/12, nie publ.). Podnieść należy, że przyjęte przez ustawodawcę rozwiązanie, nakładające na zawodowych pełnomocników obowiązek "samoobliczenia" opłat w wysokości stałej lub stosunkowej, nie zostało zakwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny (wyroki z dnia 28 maja 2009 r., P 87/08, OTK-A 2009, nr 5, poz. 72, oraz z dnia 14 września 2009 r., SK 47/07, OTK-A 2009, nr 8, poz. 122).

Pogląd, że przewidziany w art. 112 ust. 3 u.k.s.c. termin do uiszczenia opłaty biegnie bez konieczności jego wyznaczenia przez przewodniczącego wspierają wypowiedzi przedstawicieli doktryny oraz orzeczenia Sądu Najwyższego, w których podnosi się, że dla biegu tego terminu nie ma wpływu nawet błędne skierowanie do pełnomocnika wezwania do wniesienia opłaty, ponieważ czynność taka nie została przewidziana w powołanym unormowaniu (uzasadnienia postanowień Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r., V CZ 7/11, nie publ., z dnia 28 września 2011 r., I CZ 86/11, nie publ., z dnia 26 października 2011 r., I CZ 91/11, nie publ., z dnia 28 października 2011 r., I CZ 99/11, nie publ., z dnia 22 marca 2012 r., V CZ 154/11, nie publ., z dnia 9 maja 2012 r., V CZ 9/12, nie publ., z dnia 24 maja 2012 r., V CZ 10/12, nie publ., z dnia 22 czerwca 2012 r., V CZ 18/12, nie publ., z dnia 17 października 2012 r., I CZ 123/12, nie publ., z dnia 16 maja 2013 r., V CZ 146/12, nie publ., z dnia 12 lutego 2014 r., IV CZ 113/13, nie publ., z dnia 16 kwietnia 2014 r., V CZ 21/14, nie publ. oraz z dnia 17 grudnia 2015 r., I CZ 96/15, nie publ.). W innych orzeczeniach trafnie wskazano, że również w sytuacji, gdy pełnomocnik uiścił opłatę błędnie obliczoną, nie ma podstaw do wdrażania postępowania przewidzianego w art. 130 § 1 k.p.c., jeżeli w sprawie ma zastosowanie art. 112 ust. 3 u.k.s.c. (uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 października 2012 r., V CZ 48/12, nie publ.) oraz że wniesienie niedopuszczalnego zażalenia na

postanowienie wydane przez sąd drugiej instancji oddalające wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych, nie przerywa biegu terminu tygodniowego przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2012 r., V CZ 10/12, nie publ.).

Rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego przez udzielenie odpowiedzi opartej na drugim z zaprezentowanych wariantów interpretacyjnych art. 112 ust. 3 u.k.s.c. nie powinno budzić wątpliwości odnośnie do zakresu stosowania tego przepisu. Sąd Najwyższy, wskazując na konieczność ścisłej wykładni art. 112 ust. 3 u.k.s.c., trafnie przyjmował w swoich orzeczeniach, że przepis ten nie ma zastosowania, jeżeli apelacja zawierająca wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych została wniesiona osobiście przez stronę reprezentowaną przez adwokata, radcę prawnego lub rzecznika patentowego (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2012 r., III CZP 92/11, OSNC 2012, nr 7 - 8, poz. 87 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 2012 r., V CZ 9/12, nie publ. i z dnia 12 marca 2015 r., I CZ 12/15, nie publ.); ponadto stwierdzał - co spotkało się z aprobatą w piśmiennictwie - że regulacja określona w art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. nie ma zastosowania w przypadku zwrotu wniosku na podstawie art. 102 ust. 4 u.k.s.c. (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2014 r., III CZP 133/13, OSNC 2015, nr 1, poz. 14).

Taki kierunek wykładni art. 112 ust. 3 u.k.s.c. uwzględnia cel dokonanej w 2010 r. nowelizacji tego przepisu, tj. całościowe uregulowanie problematyki związanej z wzywaniem do opłacenia pism procesowych po złożeniu i rozpoznaniu wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych (por. pkt 14 uzasadnienia projektu ustawy, Sejm VI kadencji - druk nr 1925). Nowelizacja miała ponadto służyć przyspieszeniu przebiegu postępowań sądowych oraz odciążeniu sądów od dokonywania czynności związanych z wzywaniem stron reprezentowanych przez zawodowych pełnomocników do uiszczenia opłat sądowych w sytuacji, w której ich wysokość oraz konieczność uiszczenia wynika jednoznacznie z przepisów ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

Kolejnym argumentem za przyjęciem wykładni art. 112 ust. 3 u.k.s.c. zgodnie z drugim z zaprezentowanych wariantów jest dotychczasowa judykatura Sądu

Najwyższego, która - z wyjątkiem jednostkowych przypadków - stała się trwałym wyznacznikiem dla praktyki sądów powszechnych.

Odnosząc się do ostatniej kwestii, nasuwającej się przy rozważaniach nad przedstawionym zagadnieniem prawnym, tj. odpowiedzią na pytanie, czy art. 112 ust. 3 u.k.s.c. może mieć zastosowania w postępowaniu wywołanym wniesieniem środka zaskarżenia, należy wskazać, że w literaturze odnotowano tylko jedną, odosobnioną odpowiedź negatywną, zawierającą stwierdzenie, iż rygor zwrotu pisma może być zastosowany jedynie przed sądem pierwszej instancji, w stosunku zaś do środków zaskarżenia skutki nieuiszczenia opłaty regulowane są innymi przepisami, przewidującymi sankcję odrzucenia środka (por. art. 370, 373, 397 § 1¹, art. 398⁶, 410 § 1, art. 424⁶, 424⁸ k.p.c.).

Przyjęcie tego odosobnionego poglądu do stosowania w praktyce oznaczałoby, że art. 112 ust. 3 u.k.s.c. zawierający regulację stanowiącą wyjątek od przyjętej w art. 112 ust. 2 u.k.s.c., nie mógłby mieć zastosowania w stosunku do środków zaskarżenia (w tym skargi kasacyjnej), mimo że z samego brzmienia art. 112 ust. 3 u.k.s.c. wynika, że dotyczy on nie tylko pisma, w którym strona określa wartość przedmiotu sporu, ale także pisma wskazującego wartość „przedmiotu zaskarżenia”, ma więc zastosowanie także do środków zaskarżenia.

Sąd Najwyższy w składzie poszerzonym podziela stanowisko, że zastosowanie do środków odwoławczych i zaskarżenia art. 112 ust. 2 i 3 u.k.s.c. łącznie z art. 130 § 1 k.p.c. wymaga - w odniesieniu do tego ostatniego przepisu – zmodyfikowania przewidzianego w nim skutku przez przyjęcie, że jest nim odrzucenie, nie zaś zwrot tych środków w przypadku nieuiszczenia opłaty w terminie (uchwały Sądu Najwyższego z dnia 9 lutego 2012 r., III CZP 92/11, OSNC 2012, nr 7-8, poz. 87 i z dnia 16 listopada 2012 r., III CZP 56/12, OSNC 2013, nr 6, poz. 70 oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2013 r., IV CZ 69/13, nie publ., z dnia 9 października 2014 r., IV CZ 57/14, nie publ., z dnia 16 kwietnia 2014 r., V CZ 21/14, nie publ. i z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CZ 78/14, nie publ.).

Okoliczność, że podstawą wezwania strony, która wniosła osobiście pismo procesowe podlegające opłacie - w razie oddalenia wniosku o zwolnienie od

kosztów sądowych - jest art. 130 § 1 k.p.c. w związku z art. 112 ust. 2 u.k.s.c, nie przesądza rodzaju sankcji w razie niewykonania sądowego wezwania. W przypadku środków zaskarżenia należy jej poszukiwać w przepisach szczególnych (np. art. 370, 373 lub 398⁶ § 1 i 2 k.p.c.), na podstawie których nieusunięcie wspomnianego braku uzasadnia odrzucenie środka zaskarżenia, nie zaś jego zwrot na podstawie art. 130 § 2 k.p.c. Konsekwentnie należy uznać, że uzupełnienie wspomnianego braku następuje w terminie ustawowym wskazanym w art. 130 § 1 k.p.c., nie zaś w terminie sądowym określanym każdorazowo przez przewodniczącego.

Przyjęcie stanowiska odmiennego doprowadziłoby do pozbawienia tych przepisów praktycznego znaczenia, gdyż z reguły mają zastosowanie w razie odmowy zwolnienia strony od ponoszenia opłaty sądowej od wniesionego środka zaskarżenia. Ze względów zatem celowościowych i funkcjonalnych należało, podejmując uchwałę na podstawie art. 390 k.p.c., uznać, że w razie wniesienia przez stronę zastępowaną przez radcę prawnego (adwokata, rzecznika patentowego) skargi kasacyjnej, od której - stosownie do wskazanej przez stronę wartości przedmiotu zaskarżenia - pobiera się opłatę stałą lub stosunkową, sąd drugiej instancji, po doręczeniu postanowienia oddalającego w całości lub w części wniosek o zwolnienie skarżącego od kosztów sądowych oraz bezskutecznym upływie terminu przewidzianego w art. 112 ust. 3 u.k.s.c., odrzuca skargę kasacyjną na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie, i nadał jej mocy zasady prawnej (art. 61 § 1 i 6 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst Dz.U. z 2016 r., poz. 1254 ze zm.).

jw

kc

